

ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԱԻՐԱ ՀԱՊՈՒՅԱՆ

ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի գիտակրթական միջազգային կենտրոն, դեկան, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

ԱՆՆԱ ԻԱՉԱՏՐՅԱՆ

ՀՀ կենտրոնական բանկի դրամանիշերի թողարկման մասնագետ

ԱՎԱՆ ԴՈՒՅԹԻ ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹԸ ԱՆՁԻ ԱՐԺԵՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔԱՍՏՈՒՄ

Հոգևածը ներկայացնում է անձի արժեհամակարգի ձևավորման որոշ առանձնահատկությունները: Տրվում է խնդրի սոցիալ-հոգեբանական ուսումնասիրվածության հակիրճ ակնարկ, շեշտադրվում է արժեհամակարգի ձևավորման նշանակությունը հասարակական փոխհարաբերությունների կառուցման տեսանկյունից: Ներկայացվում է ավանդույթի դերը և նշանակությունը անձի արժեհամակարգի ձևավորման համատեքստում: Քննվում են ավանդույթների հիմնական գործառնությունները, որոնք կարևորվում են հասարակայնորեն նշանակալի նորմերի ու վարքի պահպանման առումով:

Հանգուցային բառեր ու արտահայտություններ. արժեհամակարգ, ավանդույթ, գործառնություն, հասարակություն, կայունություն, սոցիալականացում, սոցիալական իրավիճակ, սոցիալական համակարգ, նորմեր, գործունեություն, սոցիոմշակութային միջավայր

Իր ողջ կյանքի ընթացքում մարդը ձգտում է առանձնացնել առաջնայինը և երկրորդականը, կարևորը և ոչ կարևորը: Այն, ինչը մենք համարում ենք կարևոր և ձիշտ, ազդեցություն է գործում մեր որոշումների, վարքի ու շրջապատի հետ փոխհարաբերությունների վրա: Աստիճանաբար այդ հասկացությունները դառ-

նում են արժեքների ձևավորման հիմք, ամրագրվում անձի կենսական փորձով և ուղորդում են նրա գործունեությունը: Արժեքային կողմնորոշումների ամբողջությունը նպաստում է վարքի կայուն դրսևորումներին, ինչը արտահայտվում է անձի համապատասխան պահանջմունքների ու հետաքրքրությունների ուղղվածության մեջ:

Անհատական արժեքների ձևավորման, անձի սոցիալականացման ընթացքում նրանց ամբողջացման և համակարգման հարցադրումները մշտապես եղել են գիտնականների ուշադրության կենտրոնում. չէ՞ որ անհատական արժեքների ձևավորումը կարելի է դիտել որպես սոցիալական արժեքների յուրացման մի ուրույն գործընթաց:

Ռուսական գիտական ասպարեզում հետաքրքրությունը արժեհամակարգի և, մասնավորապես, արժեքների նկատմամբ ի հայտ եկավ 20-րդ դարի կեսերին, երբ հրատարակվեց Վ.Տուգարինովի աշխատությունը կյանքի և մշակույթի արժեքների վերաբերյալ [23]: Աստիճանաբար ձևավորվեցին Վ.Վասիլենկոյի և Վ.Տուգարինովի տեսակետները [4, 23]: Առաջին տեսակետի համաձայն, արժեքները որոշվում են իրականության օբյեկտների նշանակալիության ու օգտակարության նկատառումներով:

երկրորդ տեսակետը շեշտում էր, հակառակն, արժեքների՝ որպես հասարակական իդեալներ ներկայանալու հանգամանքը, իսկ երրորդ տեսակետի հետևորդները ջանում էին համակցել այդ երկու բևեռային դիրքորոշումները:

Ներկայիս ռուսական գիտական միտքը հակվում է արժեքների արևմտյան հումանիստական մոտեցումներին և դիտում այն անձի սոցիալ-հոգեբանական դրսևորումների համատեքստում: Ա. Լեոնտևը և Ս. Ռուբինշտեյնը քննում են անձը գործունեության ընթացքում, Վ. Մյասիշչևը կարևորում է անձի հոգեբանական հարաբերությունները, իսկ Դ.Ուզնադձեն շեշտում է անձի դիրքորոշումների կարևորությունը [12; 16; 21; 24]: Այդուհանդերձ, անձնային բնութագրերի մեջ կարելի է նշմարել արժեքների յուրահատուկ դրսևորումը: Բ.Անանևը այն ներկայացնում է որպես «կենսական ուղղվածություն», Ա.Լեոնտևը արժեքները դիտում է որպես անձի գործունեությունը իմաստավորող տարր, իսկ Լ.Վիգոտսկին, սահմանելով զարգացման «սոցիալական իրավիճակ» հասկացությունը, շեշտադրեց սոցիալական միջավայրում անձի կայացման հանգամանքը [2; 12; 7]: Բ.Անանևի կարծիքով՝ անձի սոցիալական դերերի և արժեքային կողմնորոշումների համակարգերը ձևավորվում են՝ հիմնվելով գերազանցապես անձի սոցիալական կարգավիճակի վրա [2]: Նրա համոզմամբ, սոցիալական կարգավիճակը, դերերը և արժեքային կողմնորոշումները որոշում են վարքի առանձնահատկությունները և դրդապատճառները ու, միաժամանակ, անձի հակումներն ու բնավորությունը: Նշենք նաև Վ.Ալեկսեևայի կարծիքը նրա մասին, որ հասարակության արժեքները՝ ընդգրկվելով անձի գործունեության և վարքի համակարգի մեջ, ձեռք են բերում անձնային բնութագրեր [1]:

Արժեքների ձևավորման, արժեհամակարգի հստակեցման ամբողջ գործընթացը դիտվում է անձի կայացման

և սոցիալականացման գործընթացների հետ միասին, կազմում նրա անբաժանելի մասը և պայմանավորում անձի վարքը:

Վերոնշյալ ուսումնասիրությունների սոցիալ-հոգեբանական կողմը խնդիրը դիտարկում է որպես անձի կողմից հասարակայնորեն պայմանավորված արժեքների յուրացման երևույթ: Ս.Ռուբինշտեյնը, հետևաբար, հոգեբանության խնդիրը տեսնում էր արժեքների պահպանման մեջ: Իսկ Ա.Լեոնտևը հոգեբանության գլխավոր խնդիրներից էր համարում գործունեությունը [21; 12]:

Կյանքի ընթացքում որոշ արժեքներ ամրապնդվում են, իսկ որոշներն էլ՝ ձևափոխվում կամ արժեզրկվում: Արժեքների ձևավորման այդպիսի դինամիկան ենթադրում է անհատական արժեքների յուրահատուկ դասակարգում, բայց, միևնույն ժամանակ, ցույց է տալիս նաև հասարակական արժեքների պահպանման միտումը: Կարելի է ենթադրել, որ վերջինիս ընդգրկվածության աստիճանը մեծանում է անձի սոցիալականացման հետ մեկտեղ, երբ անձը յուրացնում է հասարակության մեջ ընդունված նորմերը, հենվում նրանց վրա իր առօրյա կյանքում:

Արժեքները թույլ են տալիս անձին գնահատել շրջակա աշխարհը, արժեքների միջոցով իրականության առարկաներն ու երևույթները բնութագրվում են հասարակական նշանակություններով ուստի նրանք ներկայանում են անձի բարոյահոգեբանական նկարագրի միջոցով և ցուցադրում են, թե որքանով է անձը կարևորում որոշակի գաղափարներն ու նպատակները:

Անձի արժեքները, հիմնականում, ձևավորվում են մասնուկ հասակից: Ճիշտ վարվելու մասին պատկերացումներն ու խոսելու հմտությունները հաճախ հստակեցվում են ծնողների, ընտանիքի այլ անդամների ազդեցության ներքո: Զարգացման հետ զուգընթաց երեխայի արժեքային համակարգի ձևավորման վրա

իրենց ազդեցությունն են թողնում ընկերները, ուսուցիչները և այլք. ընդլայնվում է արժեքների յուրացման ու ձևավորման շրջանակը, երեխան սկսում է ընտրողաբար կառուցել սեփական արժեքային համակարգը և համադրել այն հասարակական արժեհամակարգի հետ:

Այսպիսով՝ Դ.Լեոնտևը առանձնացնում է արժեքների ձևավորման հետևյալ գործընթացը. հասարակական իդեալները անձի գործունեության ընթացքում յուրացվում են և արտահայտվում հասարակայնորեն ընդունված վարքի նորմերի և անձի դիրքորոշումների կառուցվածքի մեջ [13]: Անձի արժեքային կողմնորոշումների և հասարակական իդեալների միջանկյալ օղակն է փոքր խմբի արժեքների համակարգը [13]:

Արժեքների համակարգի տիպաբանության առաջին փորձերից է կատարել Գ.Օլպորտը, որն առանձնացրել է արժեքների վեց տեսակ [17].

1. տեսական արժեքներ՝ ռացիոնալ մտածողությունը ուղղորդող,

2. տնտեսական արժեքներ՝ կենսական օգուտի առաջնայնությունը սահմանող,

3. էսթետիկական արժեքներ՝ առավելագույնս ներդաշնակությունն ու արվեստը գնահատող,

4. սոցիալական արժեքներ՝ մարդկային փոխհարաբերություններին առավել նշանակություն տվող,

5. քաղաքական արժեքներ՝ իշխանությանը բացարձակ առաջնայնություն հատկացնող,

6. կրոնական արժեքներ՝ որոշակի կրոնական պատկերացումների համակարգին նախապատվությունը տվող:

Ներկայացնելով արևմտյան փիլիսոփայական և հասարակագիտական մտքի զարգացումների հակիրճ ակնարկը՝ անհրաժեշտ է նշել սոցիոլոգներ Պ.Սորոկինի և Վ.Դիլտեի հայացքները, որոնք մեծապես խթանեցին արժեքների գիտական դասակարգման և արժեհամակարգի ձևավորման հետագա

ուսումնասիրությունները [22, 8]: Արժեքների հասարակական բնույթը սկսեց դիտարկվել մշակութային արժեհամակարգի բազմազանության մեջ: Այդ գաղափարների տրամաբանական շարունակությունը եղավ Է.Դյուրգհեյմի հայտնի կարծիքը նրա մասին, որ հասարակության արժեհամակարգը իրենից ներկայացնում է առանձին անհատների արժեքային պատկերացումների բազմաշերտ մի ամբողջություն, ինչն էլ, հետևապես, հանգում է «կոլեկտիվի» գիտակցմանն ու արժևորմանը [9]:

Մ.Վեբերը և Տ.Պարսոնսը զարգացրին այդ գաղափարները՝ ներկայացնելով դրանք որպես անձի կողմից հասարակության արժեքների յուրացման հետևողական գործընթաց [5, 18]: Արժեհամակարգի ձևավորման կարևորագույն հասկացություններ են դարձել «սոցիալական իրավիճակը», «սոցիալական համակարգը» և «սոցիոմշակութային միջավայրը»:

Հ.Հեկհաուզենը տալիս է իր տեսական դիրքորոշումը արժեհամակարգի ձևավորման վերաբերյալ՝ կապելով այն որևէ նպատակին հասնելու ձգտումի, ընդհանուր առմամբ, նպատակաուղղված գործունեության գաղափարի հետ, որը հեղինակը սահմանում է «նվաճման գործունեություն» եզրույթով [25]:

Համաձայն Հ.Հեկհաուզենի՝ նվաճման գործունեությունը պետք է իրենից հետո թողնի շոշափելի արդյունք, որը պետք է գնահատվի որակապես կամ քանակապես, ընդ որում գնահատվող գործունեության նկատմամբ պահանջները չպետք է լինեն ոչ չափազանց ցածր, ոչ էլ՝ չափազանց բարձր, այսինքն, որպեսզի գործունեությունը կարողանա ավարտվի հաջողությամբ, և, առնվազն, չպետք է իրագործվի առանց որոշակի ժամանակի և ջանքերի կիրառման:

Անհրաժեշտ է ունենալ որոշակի *համեմատական սանդղակ* և այդ սանդղակի սահմաններում՝ պարտադիր համարվող *որոշակի նորմադիվային*

մակարդակ:

Վերջապես, գործունեությունը պետք է լինի *ցանկալի սուբյեկտի համար* և նրա արդյունքը պետք է ստանա հենց ինքը՝ *սուբյեկտը*:

Արժեհամակարգի ձևավորման մեկ այլ առանձնահատկություն կարելի է նշել՝ ներկայացնելով արժեքների ևս մի դասակարգում. բազային և ինստրումենտալ արժեքներ: Առաջին խմբում են ընդգրկվում համամարդկային, բարոյական նորմերը, որոնք, ըստ երևույթին, կարևորվում են ցանկացած մշակույթում: Դրանք են մարդկային արժանապատվությունը, սերը, ընկերությունը, իրավահավասարությունը և այլն: Երկրորդ խմբին են պատկանում կոնկրետ վարքային իմաստ ներառող արժեքները, որոնք գերազանցապես արտահայտվում են վարքի հատկանիշի տեսքով, նրանք ավելի ձկուն են ու փոփոխական, կախված կոնկրետ սոցիալական իրադրությունից: Դրանցից են «հավատարիմ», «քաղաքավարի», «գիտակ» և այլ հատկանիշներով արտահայտվող արժեքները: Արժեքների այս խմբի ձևավորումը մեծապես կախված է նոր փորձի յուրացումից և ենթակա է փոփոխման:

Արժեքների բացահայտման, արժեհամակարգի ձևավորման գործընթացը նպաստում է անձի դիրքորոշումների հստակեցմանը: Բացահայտված և գիտակցված արժեքները դառնում են նախընտրելի, ձեռք են բերում կայուն և հետևողական բնույթ:

Արժեհամակարգի ձևավորման երկարատև գործընթացը ներառում է առկա արժեքների ուսումնասիրությունն ու գնահատումը, նոր իրավիճակում ինքնադրսևորման նորովի ընկալումն ու արժևորումը: Անհրաժեշտ պայման է հասարակությունում անձի նոր ձևավորվող դիրքորոշումների այնպիսի ներկայացումն ու շրջանառումը, որոնք դառնում են հասարակայնորեն կարևորվող և ընդունելի:

Այսպիսով՝ անձի արժեհամակարգը

ձևավորվում է հասարակական փոխհարաբերությունների ներքո և փոխադրման ձևավորվում նրանցով: Այն մեկտեղ չի վերածվում հասարակության և աշխարհի մասին հախուռն պատկերացումների, այլ ներկայանում է որպես որոշակի կառուցվածք, որը հիմնված է արժեքների առաջնայնության սկզբունքի վրա: Այդ սկզբունքը անձի արժեհամակարգի ձևավորման կարևորագույն բնութագիրն է: Անձի կողմից որևէ արժեքի ընդունումը արդեն իսկ ենթադրում է ամբողջ համակարգի դասակարգում՝ ըստ տվյալ իրավիճակում առաջնայնության սկզբունքի:

Արժեհամակարգի բազմաշերտ կառուցվածքը հնարավորություն է տալիս տարաբնույթ գործառույթների իրականացմանը: Արժեքները, լինելով անձի դիրքորոշումների ձևավորման և դասակարգման հիմք, օգնում են անձին գրավել որոշակի հասարակական դիրք և ձևավորվում են անձի սոցիալականացման ընթացքում:

Անձի արժեհամակարգի ձևավորման գործընթացը մեր կողմից քննվում է ավանդույթի ինստիտուտի ծիսավորության լենսազործունեության տեսանկյունից: Այն ստանում է նշանային իմաստավորում, ինչը, իր հերթին, արտահայտվում է անձի արժեհամակարգում:

Ավանդույթները արտահայտում են կայուն հասարակական հարաբերությունները: Դիտելով դրանց սոցիալական գործառույթների տեսանկյունից՝ իրավամբ կարելի է եզրակացնել, որ ավանդույթները ապահովում են մարդկանց միջև փոփոխվող և զարգացող փոխհարաբերությունների կայունությունը: Դա ավանդույթների կարևորագույն ընդհանուր գործառույթն է: Հասարակական հարաբերություններում առանց կայունության չի կարող լինել ոչ մի զարգացում և փոփոխություն, ուստի առանց ավանդույթի հասարակական հարաբերություններում չի կարող

տեղի ունենալ ոչ մի զարգացում: Ապահովելով վերջինների կայունությունը և ստաբիլ վիճակը՝ ավանդույթը, այդպիսով, ծառայում է որպես հասարակական կեցության անհրաժեշտ պայման: Ավանդությունը մշտապես փոփոխվող հասարակական հարաբերությունները ամրապնդվում են, վերածվում են հաստատուն, դադարի վիճակի: Ավանդություններում արտահայտություն են գտնում հասարակայնորեն նշանակալի նորմերն ու վարքը, ազգային հիմնարար արժեքներն ու դիրքորոշումները:

Ավանդությունների բնույթը չի կարող բացահայտվել խորապես, եթե չհետազոտվեն դրանց գործառնությունները և, համապատասխանաբար, համակարգված վերլուծությունը չլրացվի գործառնության վերլուծությամբ: Նման վերլուծության անհրաժեշտությունը թելադրված է նրանով, որ ավանդությունները ունեն համակարգային-գործառնության բնույթ: Քանի որ «գործառնություն» հասկացությունը բազմանշանակ է, պայմանականորեն նրա տակ ենք հասկանում այն համակարգային նշանակումը, որը հանդես է գալիս օբյեկտի ծառայողական դերում [20]:

Ավանդությունները կարելի է բնորոշել որպես երևույթներ, որոնք արտահայտվում են սոցիալական համակարգերում, քանի որ հասարակությունից դուրս նրանք գոյություն չունեն: Այդ պատճառով անհրաժեշտ է տարանջատել ավանդությունների ընդհանուր կամ տիպային, և յուրահատուկ՝ մասնավոր գործառնությունները և նրանց որոշակի նորմությունները:

Ընդհանուր գործառնությունները կապված են համակարգային օրինաչափությունների հետ, որոնք արտահայտվում են առանց բացառության բոլոր ավանդություններում: Ավանդությունները ունեն նաև յուրահատուկ գործառնություններ՝ ֆասցինացիայի և ստիմուլյացիայի գործառնություններ: Այդ հատկությունների շնորհիվ ավանդությունները կարող են

«ձգել» անհատներին տարբեր խմբերի, սոցիալական միավորումների և կոլեկտիվների մեջ, ունեն արտահայտչական-զգայական ձևեր և այդ պատճառով մարդկանց վրա թողնում են էմոցիոնալ տպավորություն: Այստեղից էլ երևում է ավանդությունների ազդեցությունը կոլեկտիվներում մարդկանց փոխհարաբերությունների մակարդակի և բնույթի վրա [20]:

Կարելի է առանձնացնել ավանդությունների հետևյալ կարևոր գործառնությունները, որոնք նույնպես կարևորվում են անձի արժեհամակարգի ձևավորման համատեքստում՝

1. Ինտեգրատիվ գործառնություն. ամբողջացնելով անհատների վարքը և գործունեությունը, նրանց մտքերն ու զգացմունքները, ուղղելով սոցիալական խմբերի և ինստիտուտների ջանքերը՝ ավանդությունը կարող է աջակցել տվյալ հասարակության կայունությանը:

2. Ռեգուլյատիվ գործառնություն. ազգային մշակութային գաղափարները, կարծրատիպերը և ավանդապես կրկնվող գործունեությունը հանդես են գալիս մարդկանց վարքի կարգավորիչների դերում:

3. Կոմունիկատիվ գործառնություն. ավանդությունը ծառայում է որպես անհատների հաղորդակցման միջոց: Այն, հիմնված լինելով հասարակական արժեքների վրա, փոխանցվում է սերնդե սերունդ և ապահովում հասարակությունում ընդունված արժեհամակարգի կայունությունը [26]:

Ավանդությունների ինստիտուտը, ընդհանուր առմամբ, այնքանով է «հավերժ», որքանով «հավերժ» է հասարակությունը:

Ավանդությունները կարելի է բաժանել «մեռած» և «կենդանի» ավանդությունների: Առաջինները կարող են դառնալ ակտուալ որոշակի սոցիալական պայմաններում: Մեր ժամանակներում դրանք են, օրինակ, նախնադարյան և

ստրկատիրական հասարակությունների ավանդույթները: Երկրորդները, ընդհակառակն, անընդմեջ ակտուալիզացվում են: Սակայն ավանդույթների վերածննդի ընթացքը միանշանակ չէ: «Կենդանի» ավանդույթները կարող են լինել գործող և հակառակն: Ավանդույթի գործունեության տակ հասկացվում են նրա բազմաթիվ գործառնությունները՝ սոցիալական կապերի գործառնությունը, սոցիալական փորձի տրանսլյացիայի, տեղեկատվության փոխանցման, կառուցողական և սահմանադրական գործառնությունները, մշակութաստեղծ և հասարակական հարաբերությունների կարգավորող գործառնությունները, ընդհանուր առմամբ՝ արժեհամակարգի ձևավորման բազմաշերտ գործառնությունները [15, 6, 14]: Ավանդույթների և սովորությունների ինստիտուտը առաջանում է պատմության զարգացման ավելի վաղ փուլում, քան իրավական օրենքները: Ավանդույթները, ինչպես ասվեց, ներառվում են սոցիալական նորմերի համակարգի մեջ և մասնակցում են անձի արժեհամակարգի ձևավորման գործընթացին [20, 10]:

Սերունդների ավանդույթների պահպանումը հնարավորություն է տալիս, այս իմաստով, պահպանել արժեքների որոշակիությունը և հաջորդականությունը, որոնք, վերարտադրելով անցյալը, կարծես թե պատասխանատվություն են կրում նախորդ սերունդների նկատմամբ՝ ցուցադրելով համապատասխան հարգանքը: Այն նաև հող է նախապատրաստում հաջորդ սերունդներին, որոնք կգան՝ փոխարինելու ապրողներին: Սերունդների այսպիսի կենդանի հաջորդականությամբ պահպանվում են ազգի մշակութային արժեքները: Այդ արժեքները պայմանավորվում են կոլեկտիվ գործընթացների հետ անհատի ստեղծագործության սինթեզով, ինչը մարդկանց համախմբում է մեկ ամբողջության մեջ [3]:

Ավանդույթները ներկայանում են

տարբեր մակարդակներով: Նախ և առաջ՝ նրանց տեսնում ենք հայ էթնոսի բանահյուսական գրավոր և բանավոր աղբյուրներում որպես ազգային մտածելակերպի կարծրատիպեր: Երկրորդ՝ ավանդույթի ինստիտուցիոնալ ձևերը հանդիպում են հաղորդակցման ընթացքում, որի արդյունքում ձևավորվում է հասարակական կարծիքը երևույթի նկատմամբ: Այն ուսումնասիրելիս կարելի է առանձնացնել տարբեր սեռատարիքային, կրթական և սոցիալական խմբերի պատկերացումները խնդրի շուրջ: Այսպիսով՝ հնարավոր է դառնում բացահայտել հասարակությունում անձանց գործունեության տարբեր գործառնությունները և տալ տվյալ երևույթի սոցիալ-հոգեբանական գնահատականը: Ուրեմն, ավանդույթի գործառնությունների շրջանակները ուրվագծվում են անձի հասկացությային, նշանային համակարգով, որոնք արտահայտվում են «անձ – հասարակություն» հարաբերություններով [19, 11]: Վարքի նորմերն ու կադապարները ֆիքսված են լեզվական նշանակությունների մեջ, որոնց շնորհիվ գործում է ավանդույթը և որոնց ծագումը ու կառուցվածքը հետաքրքրել են լեզվաբաններին, փիլիսոփաներին, մշակութաբաններին և հոգեբաններին, ուստի, սոցիալ-հոգեբանական տեսանկյունից կարևորվում են ավանդույթներում արտահայտված հասարակության հետ անձանց փոխգործողության ձևերը և եղանակները, որոնք ստանում են «նորմավորված միջնորդության երանգ» [12]: Դրանով էլ բնորոշվում է ավանդույթի որոշակի ազդեցությունը անձի արժեհամակարգի ձևավորման, «անձ – հասարակություն» փոխհարաբերությունների կարգավորման ու կայունացման գործում: Հասարակական կայունացմանը ու ստաբիլությանը միտված ավանդույթի գործառնությունների քննությունը, այսպիսով, հիմք է հանդիսանում անձի արժեհամակարգի հետագա խորը ուսումնասիրությունների:

1. Алексеева В. Г., Ценностные ориентации как фактор жизнедеятельности и развития личности // Психол. Журн, 1984, Т.5, № 5
2. Ананьев Б. Г., Ломов Б. Ф., Проблемы восприятия пространства и времени, Л., 1961
3. Бехтерев В.М., Избранные работы по социальной психологии, М., 1994
4. Василенко В. А., Ценности и оценка, Киев, 1964
5. Вебер М., Избранные произведения, М., 1990
6. Витгенштейн Л., Культура и ценность. О достоверности, М., 2010
7. Выготский Л. С., Избранные психологические исследования, М., 1956
8. Дильтей В., Описательная психология // История психологии, М., 1992
9. Дюркгейм Э., Социология. Её предмет, метод, предназначение, М., 1995
10. Козлов В.И., Проблематика этничности, –Этническое обозрение, 1995, #4
11. Кон И.С., Люди и роли, М., 1970
12. Леонтьев А., Психология общения, М., 2005
13. Леонтьев Д. А., Самоактуализация как движущая сила личностного развития: историко-критический анализ, – в кн.: Леонтьев Д. А. (ред.), Современная психология мотивации, М., 2002
14. Малиновский Б., Магия, наука и религия, М., 1998
15. Музиль Р., Человек без свойств, в 2-х кн., т.1, М., 1994
16. Мясищев В. Н., Структура личности и отношение человека к действительности // Психология личности, М., 1982
17. Оллпорт Г., Личность в психологии, М., 1998
18. Парсонс Т., Понятие общества: компоненты и их взаимоотношения // Американская социологическая мысль, М., 1996
19. Платонов Ю.П., Этническая психология, СПб, 2001
20. Плахов В.Д., Традиции и общество, М., 1982
21. Рубинштейн С. Л., Проблемы общей психологии, М., 1976
22. Сорокин П., Социокультурная динамика // Сорокин П., Человек. Цивилизация. Общество, М., 1992
23. Тугаринов В.П., «О ценностях жизни и культуры», Л., 1960
24. Узнадзе Д. Н., Установка у человека. Проблема объективации // Психология личности в трудах отечественных психологов, – СПб.: Питер, 2000
25. Хекхаузен Х., Мотивация и деятельность, Т. 1, М., 1986
26. Яблоков И.Н., Методологические проблемы социологии религии, М., 1972

ФУНКЦИЯ ТРАДИЦИИ В КОНТЕКСТЕ ФОРМИРОВАНИЯ ЦЕННОСТНОЙ СИСТЕМЫ ЛИЧНОСТИ

НАИРА АКОПЯН

*Национальная академия наук РА, Международный научно-образовательный центр, декан,
доктор психологических наук, профессор*

АННА ХАЧАТРЯН

*Центральный банк Республики Армения, управление по регулированию денежного оборота,
отдел по выпуску денежных знаков, специалист по выпуску денежных знаков*

В статье представлены некоторые особенности формирования ценностной системы личности. Приведен краткий обзор социально-психологической изученности проблемы, подчеркнуто значение формирования ценностной системы с точки зрения построения общественных взаимоотношений. Представлены роль и значение традиций в контексте формирования ценностной системы личности. Проанализированы основные функции традиций, представляющих важность с точки зрения сохранения социально значимых норм и поведения.

FUNCTION OF TRADITION IN THE CONTEXT OF INDIVIDUAL'S VALUE SYSTEM FORMATION

NAIRA HAKOBYAN

*The National Academy of Sciences of the Republic of Armenia
International Scientific-Educational Center, Dean, Doctor of Psychological Sciences, Professor*

ANNA KACHATRYAN

*Central Bank of Armenia, Money Cycle Regulation Department, Currency Issue Unit,
Currency Issue Specialist*

This article presents some peculiarities of value system formation. A brief review of socio-psychological research is also shown. Special attention is paid to the values from the point of view of social relationships' formation. It also presents the role and significance of tradition in the context of value system formation and the general functions of tradition important for sociable norms and behavior conservation.